

Konferencia Spoločnosti pre kresťansky orientovanú filozofiu na tému *Filozofický kontext novomarxizmu*

Prešovská univerzita, Gréckokatolícky kňazský seminár,
8. septembra 2019, Prešov

V Gréckokatolíckom kňazskom seminári Prešovskej univerzity sa 8. septembra 2019 uskutočnila už 23. konferencia Spoločnosti pre kresťansky orientovanú filozofiu. Prevažne vysokoškolskí učitelia filozofie na teologických fakultách v Českej a Slovenskej republike sa každoročne stretávajú – raz na pôde niektorej českej teologickej fakulty, raz na Slovensku. Prvýkrát sa stretnutie konalo v Prešove a vo vyše dvadsaťročnej histórii Spoločnosti to bolo len druhýkrát na východnom Slovensku, k čomu prispela aj aktívna komunikácia Ľuboša Rojku, koordinátora Spoločnosti.

Hostitelia v zastúpení prof. Pavla Dancáka, vedúceho Katedry filozofie a religionistiky Gréckokatolíckej teologickej fakulty (GTF), už v predvečer konania konferencie pre účastníkov pripravili veľmi zaujímavú a hodnotnú exkurziu po centre Prešova, spojenú s návštevou Teologickej fakulty a Biskupského úradu a zakončenú slávnostnou večerou. V utorok ráno na začiatku pracovného programu privítal účastníkov dekan GTF PU Mons. prof. Peter Šturák, ktorý pripomenul širší ľudský a pastoračný kontext filozofie a poprial prítomným plodný priebeh filozofického stretnutia. S úvodnou prednáškou, predstavujúcou historické korene a vývoj marxizmu, vystúpili Prokop Sousedík a David Svoboda. Poukázali na zmenu pohľadu na existujúce spoločenské zlá, za ktoré podľa teoretikov marxizmu nie je zodpovedný ľudský hriech, ale vonkajšie okolnosti: existencia spoločenských tried, ktoré sú sociálnym konštruktom, a ekonomická situácia. Triedna spoločnosť – teda určitý vytvorený systém – núti niektoré skupiny ľudí vykorisťovať iných, a preto nie je možné kapitalistu mravne odsudzovať. Z toho vyplýva, že základom spravodlivej spoločnosti je beztriednosť, ktorá zaistuje základnú rovnosť všetkých. Vládnucim myšlienkovým smerom je racionalizmus založený na prísne vedeckom poznaní a odmietajúci akúkoľvek náboženskú vieru a presvedčenie o hierarchickom usporiadaní spoločnosti. Predsa si však marxizmus ponecháva určitý náboženský „akcent“, a to svojím poukazovaním na nespravodlivosť v systéme a ponukou akéhosi „vykúpenia“ odstránením tried v spoločnosti. Práve tomu, že v istom zmysle prebral úlohu náboženstva, vďačí marxizmus za svoj nesmierny vplyv a rozšírenie.

V nasledujúcom príspevku sa Petr Dvořák venoval ďalšej téme vychádzajúcej z rovnostárskeho pohľadu na spoločnosť – téme „gender“. Historickým východiskom súčasných genderových ideológií sú podľa Dvořáka marxistické rovnostárske teórie, ktoré viedli radikálne feministky v 60-tych

rokoch k tvrdeniu, že ešte závažnejší dopad na spoločnosť než ekonomická nerovnováha má nerovnováha medzi mužom a ženou. Táto nerovnováha súvisí s nespravodlivými (mocensky znevýhodňujúcimi) genderovými rolami, ktoré vytvorila spoločnosť a ktoré teda možno zmeniť. Oddelením genderu od biologického pohlavia vzniká nová antropológia, v ktorej medzi pohlavnou identitou, orientáciou, genderovým vyjadrením a biologickým pohlavím neexistujú nutné spojenia.

Pavol Dancák vo svojom príspevku zasa upozornil na iný aspekt marxizmu, resp. novomarxizmu. Ide o neustále pokušenie gnosticizmu, podľa ktorého je poznanie zdrojom „spásy“. Lukáš Novák sa zameril na metodológiu marxistického myslenia, pričom na konkrétnom prípade poukázal na úskalia dialektiky, teda myslenia v protikladoch. Pozorovateľ diskusie sa stavia do pozície, že je „vždy o krok ďalej“ ako akékoľvek dve diskutované alternatívy, a teda zastáva akúsi metapozíciu, z pohľadu ktorej sú protikladné pozície prekonané, a tak „zmierené“. Môže dokonca oceňovať užitočnosť ich diskusie, ale pritom nezaujať žiadnu pozíciu ohľadom pravdivosti niektorej z nich. Novák kritizuje tento postoj ako neprijateľný pre klasickú argumentáciu, hoci v niektorých situáciách veľmi vďačný, lebo ten, kto ho zastáva, môže byť ako partner prijateľný pre obe protichodné strany. Navyše takýto postoj, i keď sám seba nezodôvodňuje, môže každý iný postoj skritizovať ako jednostranný, a hoci sa tvári ako kritický, v skutočnosti kritickosť odmieta.

Peter Mlynarčík sa venoval vzťahu novomarxizmu a súčasného ekologického myslenia. Súčasní ekosocialisti rozpracovali Marxove chápanie odcudzenia človeka vo vzťahu k prírode. Podľa nich je vyjadrením toho odcudzenia voči materiálnym podmienkam života, voči iným ľuďom i voči samotnému človeku ako živočíšnemu druhu tzv. „metabolická trhlina“. Toto pomenovanie súvisí s Marxom zavedenými pojmami „sociálny metabolizmus“ a „univerzálny metabolizmus prírody“. Človek ako živá bytosť podľa neho môže žiť iba v metabolickom vzťahu ku prírode.

Popoludňajší blok otvorila svojím príspevkom sr. Dominika, Alžbeta Dufferová, ktorá sa zaoberala tým, ako liberálny západný novomarxizmus reaguje na ortodoxiu východného bloku. Za východisko liberálneho novomarxizmu označila frankfurtskú školu, ktorej myšlienky podporili nové politicko-ekonomické teórie rozvíjajúcej sa sociológie. Tomuto vplyvu podľahli aj niektoré teologické kruhy a uverili, že marxizmus by mohol naďalej vládnuť ako „inherentný ateizmus“, ktorý by toleroval vieru a náboženstvo. V skutočnosti však marxizmus nie je s náboženstvom zlučiteľný. Radovan Šoltés predstavil filozofické a psychologické súvislosti ľavicového myslenia, pričom sa opieral o myšlienky z analýzy ľavice amerického sociálneho psychológa Jonathana Haidta. Ako posledný so svojím príspevkom vystúpil Daniel Porubec. Zameril sa na náboženské základy marxizmu vo filozofickej reflexii N. A. Berdajeva, ktorý bol najskôr kantovec a marxista a snažil sa spojiť marxizmus s kantovskou morálkou. No v roku 1904 sa stáva pravoslávny kresťanom a obracia sa proti marxizmu. Kritizuje predovšetkým jeho snahu vykynožiť všetko zlo a nastoliť poriadok – teda uskutočniť istú apokalypsu dejín –, ďalej zbožštenie práce,

vedy a techniky ako nástrojov spásy, ako aj chápanie slobody človeka v zmysle jeho úplnej nezávislosti, aj od Boha.

Priateľské a filozoficky plodné stretnutie bolo zakončené východnou liturgiou a posedením, na ktorom sa účastníci dohodli na termíne a mieste konania ďalšej, v poradí už 24. výročnej konferencie – 7. a 8. septembra 2020 na Juhočeskej univerzite v Českých Budějoviciach – a na jej téme *Boh a zmena*. Zároveň bol do funkcie koordinátora Spoločnosti po desaťročnom pôsobení znovu zvolený Luboš Rojka. Celkove bola konferencia úspešná hlavne vďaka starostlivosti organizátorov a dobre pripraveným príspevkom. Obohatením bola aj zvýšená účasť filozofov z východného Slovenska. Spoločnosť je naďalej otvorená novým členom, ktorí pracujú v oblasti filozofie a zaujímajú sa o jej súvislosti s kresťanstvom.

Mgr. Ing. Mária Spišiaková, PhD.
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. BOX 173
814 99 Bratislava
maria.spisiakova@truni.sk